

Bart De Prins (redactie).

Léonard du Bus de Gisignies.

Malle, 1999

Dit artikel werd geschreven door de heer Marc Van den Cloot en met zijn toestemming (waarvoor hartelijk dank) opgenomen op de website van de Heemkundekring Nicolaus Poppelius

1. Inleiding.

Léonard Pierre Joseph du Bus de Gisignies, de briljante staatsman wiens loopbaan in het boek van Bart De Prins wordt beschreven, had vijf zonen. Eén van hen, namelijk Bernard Aimé is belangrijk voor de geschiedenis van het Janhagedorp. Hij was er immers beheerder en eigenaar van de Poppelse Pannenhoef dat hij uitbouwde tot een landgoed. Op een bepaald moment was hij zelfs in Poppel de belangrijkste werkgever.

Bernard Aimé Léonard du Bus de Gisignies, senator, geboren te Doornik op 21 juni 1808, overleed op 66-jarige leeftijd te Ems (D) op 6 juli 1874. Hij werd gebalsemd overgebracht en begraven te Oostmalle. Hij behaalde aan de Leuvense universiteit het diploma van doctor in de rechten, maar ontpopte zich vrij snel tot een gedegen wetenschapper. Bernard was volksvertegenwoordiger voor het district Soignies (1837-1847) en secretaris en financieel administrator (questor) van de Kamer. Hij was directeur van het Musée de Bruxelles, later van de opvolger, het Musée d'Histoire Naturelle te Brussel, daarna opnieuw senator en tenslotte directeur van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen. Hij was de auteur van de Manuel Parlementaire en van verscheidene zoölogische studies, waarop we later terugkomen. Bernard speelde geen rol in de gemeentepolitiek van Oostmalle.

2. Het nageslacht van Bernard Aimé Léonard du Bus de Gisignies.

Bernard Aimé Léonard du Bus de Gisignies is getrouwd op 19 mei 1845 te Sint-Joost-ten-Node, op 37-jarige leeftijd, met Petronilla Truys (Petronilla Dorothea), 44 jaar oud, geboren en gedoopt te Heist-op-den-Berg op 2 april 1801, overleden te Oostmalle op 23 mei 1886, 85 jaar oud, dochter van Petrus Truys en Maria Daems. Vader Léonard verzette zich tegen dit huwelijk met een niet-adellijke dame en was niet op de huwelijksplechtigheid aanwezig. Uit dit huwelijk Bernard Daniël (volgt onder 1) en Chrétien Bernard Alexandre (volgt onder 2).

1. Bernard Daniël du Bus de Gisignies, geboren te Sint-Joost-ten-Node op 7 oktober 1832, overleden te Brussel op 17 februari 1917. Hij startte zijn carrière als ambassade-attaché, achtereenvolgens te Madrid, Den Haag (1860) en Berlijn. Later werd hij tot senator verkozen en was hij burgemeester van Oostmalle van 1870 tot 1879 en van 1885 tot 1891. Hij is getrouwd te Brussel op 23 juli 1873 met Henriette Mosselman du Chenoy, geboren te Brussel op 27 februari 1855 en er overleden op 3 augustus 1898, maar begraven te Oostmalle. Zij was de dochter van senator Théodore Mosselman du Chenoy en Isabelle Coghen. Het echtpaar is gescheiden te Leuven op 24 november 1877. Uit dit huwelijk Isabelle die volgt onder A.

A. Isabelle du Bus de Gisignies, geboren te Brussel op 10 juli 1874 en overleed er, nauwelijks 37 jaar oud, op 15 februari 1912. Zij is op 29 december 1896 te Brussel getrouwd op 22-jarige leeftijd, met graaf Maximilien de Renesse-Breidbach, 29 jaar, geboren te Brussel op 3 april 1867 en overleden te Brugge op 31 maart 1951, 83 jaar oud. Hij hertrouwde later met de nicht van zijn eerste vrouw Godelieve du Bus de Gisignies. Uit dit huwelijk sproten zes kinderen.

- Claire Bernardine Lucie Marie Ghislaine, gravin de Renesse, werd geboren te Brussel op 26 september 1899 en overleed in december 1976, 77 jaar oud. Claire was 25 jaar toen ze in Oostmalle op 19 augustus 1924 trouwde met graaf Ernest d'Ursel, toen 23 jaar, geboren te Brussel op 25 mei 1901 en overleden in 1969, 68 jaar oud. Het echtpaar heeft vier kinderen en verschillende kleinkinderen.

- Jean Théodore Marie Ghislain, graaf de Renesse-Breidbach werd geboren te Brussel op 21 oktober 1902, en overleed ongehuwd te Lillois-Witterzée op 19 februari 1981, 78 jaar oud.

- Frédéric Alexandre Jean Marie Ghislain, graaf de Renesse, nam na de dood van zijn broer de titel Breidbach over. Hij is geboren te Brussel op 3 januari 1904 en overleed ongehuwd in zijn kasteel Schoonbeek te Beverst in Limburg op 18 november 1990, 86 jaar oud.

- Thierry Emile Charles Marie Ghislain, graaf de Renesse en laatste adellijke burgemeester van Oostmalle. Hij werd er geboren op 14 april 1905 en overleed te Antwerpen op 24 oktober 1973, 68 jaar oud. Thierry huwde op 23 mei 1961 te Oostmalle, op 56-jarige leeftijd met Clara Van Gelder (59 jaar oud), modiste, geboren te Turnhout op 26 juli 1901 en overleden te Oostmalle op 20 november 1982, 81 jaar oud, dochter van Jean-Auguste Van Gelder en Joséphine Berringer. Clara was weduwe van René Degroux, kunstschilder, verongelukt voor 1961. De drie kinderen Degroux werden door graaf Thierry in zijn gezin opgenomen.

- Hélène Joséphine Paule Marie Ghislaine, gravin de Renesse, bijgenaamd "Heidebloemke" is geboren te Oostmalle op 30 augustus 1906. Zij is ingetreden bij de Soeurs de la Charité de Salzennes onder de kloosternaam Marie du Sauveur. Ze was actief in Bandundu in het toenmalige Belgisch Kongo en woonde nadien in het klooster St.-Sauveur te Namen, waar ze op 10 juni 1998 overleden is, 92 jaar oud.

- René Joseph Albert Marie Ghislain, graaf de Renesse, is geboren te Brussel op 12 januari 1912 en overleed te Lillois-Witterzée op 13 september 1971, slechts 59 jaar oud. Joseph is op 29-jarige leeftijd te Elsene getrouwd op 4 december 1940 met Angèle Mauxion (24 jaar oud), geboren te Parijs op 19 januari 1916, overleden in 1997, 81 jaar oud, dochter van Henri Mauxion en Yvonne Philippot. Het echtpaar bracht drie kinderen groot: Michel, graaf de Renesse-Breidbach, en de gravinnen Françoise en Isabelle, die allen kinderen hebben.

2. Chrétien Bernard Alexandre du bus de Gisignies, geboren te Sint-Joost-ten-Node op 4 november 1845, overleden te Jabbeke op 3 juli 1883. Burggraaf, hij is getrouwd te Jabbeke op 26 oktober 1881 met zijn nicht Ursula Truyts, geboren te Heist-op-den-Berg op 27 mei 1850, overleden te Brugge op 20 december 1930, dochter van Peter Jozef Truyts en Maria-Theresia Jennis. Uit dit huwelijk Godelieve die volgt onder A.

A. Godelieve du Bus de Gisignies werd geboren te Jabbeke op 19 november 1882 en is er overleden op 3 september 1976, 93 jaar oud. Ze is getrouwd op 16 augustus 1913, op 30-jarige leeftijd, met graaf Maximilien de Renesse-Breidbach, weduwnaar van haar nicht Isabelle du Bus de Gisignies. Uit dit tweede huwelijk van de graaf sproten zeven kinderen.

- Christian Noël Salvator Philippe Maximilien Camille Marie Ghislain, graaf de Renesse, geboren te Oostmalle op 10 juni 1914, overleden te Brussel op 29 mei 1992, 77 jaar oud. Christian had twee dochters uit een relatie met Andrée De Wilde. Hij is later getrouwd voor de wet te Rekem op 12 juni 1944, en te Rixensart op 14 juni 1944 voor de kerk, op 30-jarige leeftijd, met prinses Mélanie de Merode, 22 jaar oud, geboren te Rixensart op 3 november 1921, overleden in 1974, 53 jaar oud, dochter van prins Félix de Merode en Françoise de Clermont-Tonnerre. Het echtpaar kreeg vier kinderen en heeft verschillende kleinkinderen. Later zijn zij gescheiden.

- Maximilien Albert Luc Martin Marie Ghislain, geboren te Honfleur op 13 augustus 1915 en er overleden op 15 november 1915, 94 dagen oud.

- Wenceslas François Madeleine Maximilien Albert David Marie Ghislain, graaf de Renesse, geboren te Sainte-Adresse op 26 augustus 1916. Hij trad in bij de Witte Paters van Afrika en was jarenlang actief in Save, Rwanda.

- Yves Valentin Denis Marie Ghislain, graaf de Renesse, geboren te Sainte-Adresse op 19 november 1917, overleden in 1984, 67 jaar oud. Yves was gehuwd met Lucienne Lafruit, geboren in 1932. Zij hadden geen kinderen.

- Constantin Amédée Fernand Marie Ghislain, graaf de Renesse, geboren te Etterbeek op 5 december 1919. Constantin is getrouwd te Lillois-Witterzée op 27 oktober 1944, op 24-jarige leeftijd met Geneviève de Meeûs, 21 jaar oud, geboren te Lillois-Witterzée op 18 juni 1923, dochter van graaf Jean de Meeûs d'Argenteuil en barones Clotilde Snoy et d'Oppuers, van wie hij later scheidde. Het echtpaar heeft drie kinderen en verschillende kleinkinderen. Hij had nadien, uit een relatie met Christine d'Oreye, geboren in 1950, een zoon. Graaf Constantin is thans gehuwd met Claire Nimal, geboren in 1952, van wie hij een dochter heeft.

- Marie Thérèse Désirée Marguerite Ghislaine geboren te Etterbeek op 15 oktober 1922. Zij is getrouwd te Brugge op 27 juni 1946, op 23-jarige leeftijd, met graaf Ides van der Stegen de Schriek, 39 jaar oud, geboren te Beernem op 4 mei 1907, overleden te Etterbeek op 23 november 1961, 54 jaar oud. Het echtpaar heeft vijf kinderen en verschillende kleinkinderen.

- Godelieve Adrienne Léon Salvator Claude Marie Ghislaine, geboren te Etterbeek op 5 juni 1924, wonende te Parijs. Godelieve is getrouwd te Brugge op 29 april 1950, op 25-jarige leeftijd, met graaf Gérard Ronssin du Chatelle-Resie, 39 jaar oud, geboren te Nancy op 15 november 1910, overleden in 1995, 85 jaar oud. Het echtpaar heeft vijf kinderen en verschillende kleinkinderen.

3. Het voorgeslacht van Bernard Aimé Léonard du Bus.

I. Jehan du Bus, erfpachter te Warcoing. Hij was gehuwd met Isabeau Lefebvre. Uit dit huwelijk oa. Antoine, volgt onder II.

II. Antoine du Bus, erfpachter te Warcoing, geboren voor 1611 en er overleden op 21 januari 1670. Hij is getrouwd te Warcoing op 16 mei 1626 voor de kerk met Isabeau Rys. Ze hadden verschillende jonggestorven kinderen en Laurent du Bus, geboren op 25 februari 1631, volgt onder III.

III. Laurent du Bus, erfpachter te Saint-Léger, geboren te Warcoing op 25 februari 1631, overleden te Saint-Léger in 1690. Hij trouwde te Saint-Léger voor 1658 voor de kerk met Marguerite Derbaudrenghien, geboren te Evregnies en overleden te Warcoing op 21 juni 1689. Uit dit huwelijk o.a. Laurent, geboren te Saint-Léger op 13 oktober 1658, volgt onder IV.

IV. Laurent du Bus, erfpachter te Saint-Léger, aldaar geboren op 13 oktober 1658, en er overleden op 28 maart 1731. Hij was gehuwd met Marie Jeanne Ladrière, overleden tussen 1697 en 1701, dochter van Nicolas Ladrière. Het echtpaar had zes kinderen waaronder Albert Joseph, geboren te Dottignies, gedoopt te Saint-Léger op 9 december 1691, volgt onder V.

V. Albert du Bus, erfpachter, geboren te Dottignies, gedoopt te Saint-Léger op 9 december 1691, overleden voor 26 juni 1755. Hij is getrouwd te Saint-Léger op 19 december 1723 voor de kerk met Marie-Thérèse van Damme, dochter van Christophe van Damme en Thérèse Parent. Uit dit huwelijk o.a. François Joseph du Bus die volgt onder VI.

VI. François Joseph du Bus, erfpachter en baljuw, geboren te Hérinnes-sur-l'Escaut op 28 februari 1725, overleden te Dottignies op 25 maart 1790. Hij is getrouwd te Dottignies op 22 april 1749 voor de kerk met Marie-Josèphe Derbaudrenghien, geboren rond 1725, overleden te Dottignies op 21 december 1770. Uit dit huwelijk o.a. Pierre Ignace Joseph du Bus die volgt onder VII.

VII. Pierre du Bus, griffier te Dottignies en van de Heerlijkheid Pelteria, geboren en gedoopt te Dottignies op 1 augustus 1756, en er overleden op 27 november 1785. Hij is getrouwd in 1777 voor de kerk met Marie-Thérèse Vuylsteke de Gisignies, geboren te Geluwe in 1754 en overleden te

Dottignies op 5 mei 1782, dochter van Léonard François Vuylsteke de Gisignies, (Seigneur de Gisignies, Heylbroeck, Cattebeeck) en Marie-Barbe de Creus. Uit dit huwelijk o.a. Léonard Pierre Joseph die volgt onder VIII.

VIII. Léonard du Bus de Gisignies, de latere commissaris-generaal van Nederlands-Indië, is geboren te Dottignies op 28 februari 1780 en werd er gedoopt op 1 maart 1780. Hij overleed op 31 mei 1849, 69 jaar oud, in zijn kasteel te Oostmalle en werd er begraven. Op 20 juli 1802 huwde Léonard te Brugge op 22-jarige leeftijd, de toen 19-jarige Marie-Catharine de Deurwaerder, geboren te Brugge op 5 mei 1783, overleden te Oostmalle op 23 juli 1836, 53 jaar oud en aldaar begraven. Uit dit huwelijk o.a. Bernard Aimé Léonard.

4. Een ontluikende roeping

Léonard Pierre Joseph du Bus de Gisignies, de briljante staatsman wiens loopbaan in dit boek wordt beschreven, had vijf zonen: Gustave (1807-1831), Bernard (1808-1874), Albéric (1810-1874), Chrétien (1819-1835) en Constantin (1823-1850). Bernard Aimé Léonard werd in Doornik geboren op 21 juni 1808. Op zeer jonge leeftijd interesseerde hij zich reeds voor de natuur. Om zijn vader tevreden te stellen, studeerde hij samen met zijn broer Albéric rechten aan de universiteit van Leuven. Op dat ogenblik bevond hun vader zich op Java, waar hij door Willem I als commissaris-generaal was aangesteld. Vandaaruit stuurde hij hen kostbare collecties, voornamelijk van vogels en schelpen, die door zijn zonen geestdriftig werden ontvangen. Bernard raakte geboeid door de studie van de vogels. Zodra hij na zijn studie de vrijheid herwon, liet hij de rechten links liggen om zich geheel te wijden aan de politiek en aan zijn voorliefde voor de biologie.

Al vrij snel voldeed de studie van Zuidoost-Aziatische vogels hem niet meer. Hij verzamelde exemplaren uit alle hoeken van de wereld, zodat zijn collectie spoedig een van de belangrijkste van België was. Door het rangschikken en herschikken van deze vogels deed hij steeds meer ervaring op en ontdekte hij nog onbekende soorten.

Daarom besloot hij in 1835 een manuscript voor te leggen aan de Koninklijke Academie voor Wetenschappen en Letterkunde te Brussel. Daarin gaf hij zijn eerste beschrijving van een nieuwe soort: de roodborst-leptorhyncus uit Nieuw-Zeeland. Dit manuscript werd tijdens de bijeenkomst van 17 januari door de heer Dumortier aan de Academie voorgesteld. Tijdens de zitting van 7 maart werd het verslag van dit manuscript voorgelezen. Het besluit luidde als volgt: "M. Du Bus geeft de naam van *Leptorhyncus pectoralis* aan de enige soort van het geslacht dat hij beschrijft. Zijn soortbeschrijving is zorgvuldig uitgevoerd; ze is duidelijk, nauwkeurig, methodisch, en vergezeld van een goede tekening die het nieuwe dier, dat het voorwerp uitmaakt van deze nota, voorstelt". De Academie nam de besluiten van de commissarissen aan en besliste een dankwoord te richten aan ridder du Bus voor deze interessante mededeling. Het manuscript werd gepubliceerd in het mededelingenblad van de Academie van 15 december 1835.

Datzelfde jaar werd hij eveneens verkozen als lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers voor het arrondissement Soignies. Hij oefende twaalf jaar lang die functie uit.

5. Bernard du Bus en het Natuurhistorisch Museum

In het midden van de 18e eeuw besliste Karel van Lotharingen, landvoogd van de Oostenrijkse Nederlanden, een kabinet voor natuurkunde en natuurwetenschappen op te richten in zijn Brusselse woonst, het paleis van Oranje-Nassau, vlakbij het toekomstige Koningsplein. Het betrof meer een rareitienkabinet, zoals de groten van deze "Verlichte Eeuw" er graag een bezaten, dan wel een echt natuurhistorisch museum. Alles werd er samengebracht: opgezette vogels, schelpen, mineralen, maar ook kunstwerken, schilderijen, gegraveerde stenen, enz. Na het overlijden van Karel van Lotharingen werd een gedeelte ervan naar Wenen overgebracht. De overblijvende stukken werden bij opbod verkocht. Daarvan kon de Keizerlijke Academie voor Wetenschappen en Letterkunde het merendeel verwerven. Jammer genoeg plunderden de Franse troepen vijftien jaar later de collecties, zodat ze verspreid raakten. De stukken die aan de plundering ontsnapten, werden overgebracht naar het natuurhistorisch kabinet van de Centrale School van de Dijle in Brussel.

In 1802, nog steeds tijdens het Franse bewind, werd de Centrale School gesloten en het beheer van het natuurhistorisch kabinet toevertrouwd aan de stad Brussel. Later erfde die eveneens een natuurkundekabinet, een aantal antiquiteiten, schilderijen en een bibliotheek. Het geheel van deze verzamelingen maakte voortaan deel uit van het "Museum van Brussel". Aanvankelijk werd het slechts door enkele geleerden bezocht, maar in 1814 stelde men het open voor het publiek. In de loop der jaren groeiden de collecties aan met het meest uiteenlopende materiaal. Dat gebeurde dankzij de inspanningen van conservator Adrien Dekin en de vrijgevigheid van tal van particulieren, ook van Willem I. Het enige punt van overeenkomst tussen al deze stukken was het exotisme, toen volop in de mode. De zoölogische verzamelingen omvatten: zoogdieren, vogels, reptielen, weekdieren, schaaldieren, spinachtigen en insecten.

In dit museum ontdekte Bernard du Bus in 1838 een kist met dierlijke resten, afkomstig van de kust van Guinea. Die had koning Leopold I eerder al aan het museum geschonken. Du Bus vond daarin twee onbekende vogelsoorten: de geelpotige reiger en de olijkleurige ibis (nijlreiger). Beide maakten het onderwerp uit van twee nieuwe publicaties. In diezelfde kist lag het stoffelijk overschot van een zeer aparte apensoort, door P.J. Van Beneden beschreven onder de naam *Colobus verus* en lange tijd het enige bekende exemplaar van deze soort. In 1839 beschreef Bernard du Bus in vier publicaties vijf nieuwe soorten, afkomstig uit Nieuw-Zeeland, Chili en Honduras. Hierdoor werd hij als volwaardig ornitholoog erkend. Vervolgens maakte hij in 1840 een beschrijving van een ral uit Nieuw-Holland (Australië), opgedragen aan zijn vriend B. Dumortier, een van de directeurs van het "Museum van Doornik". Die had hem dit exemplaar bezorgd.

Eveneens in 1839 kende Brussel financiële problemen. Het museum kostte de stad te veel en omdat ze niet meer in staat was om het beheer ervan te verzekeren, stelde ze de staat voor om haar wetenschappelijke en kunstverzamelingen over te kopen. Om de waarde van de collectie te bepalen, benoemde de regering een commissie, samengesteld uit Cantraine, Lacordaire en Wesmael. P.J. Van Beneden was secretaris en Bernard du Bus voorzitter. De commissie bracht op 15 mei haar advies uit: zij schatte het geheel op 244.230 frank, opgesplitst als volgt:

- Skeletten: 23.480 frank
- Zoogdieren: 45.215 frank
- Vogels: 76.175 frank
- Reptielen: 8200 frank
- Vissen: 4710 frank
- Weekdieren: 8950 frank
- Schaaldieren: 1220 frank
- Insecten: 10710 frank
- Zoöphyten, enz: 4500 frank
- Planten: 800 frank
- Mineralen: 4150 frank
- Natuurkundige instrumenten: 9000 frank
- Boeken: 1970 frank
- Meubelen: 5150 frank

Totaal: 244.230 frank

Op 31 december 1842 sloot de staat een overeenkomst met de stad Brussel, waardoor eerstgenoemde eigenaar werd van het "Museum van Brussel", met inbegrip van alle collecties en van de lokalen. Drie jaar lang wachtte het nieuwe museum op zijn statuten. Het werd intussen verder beheerd door de vroegere administratieve commissie van de stad Brussel, die nu afhing van het ministerie van Binnenlandse Zaken. Op 31 maart 1846 werd bij Koninklijk Besluit het "Koninklijk Museum voor Natuurhistorie" opgericht. Ook de naam en de nieuwe organisatie van het museum werden vastgelegd. Bernard du Bus, gepassioneerd ornitholoog, advocaat, lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en lid van de administratieve commissie van de stad Brussel, werd door minister van Binnenlandse Zaken Sylvain Van de Weyer uitgekozen als eerste directeur. Hij werd belast met het wetenschappelijk beheer en het bewaren van de collecties. Hij moest regelmatig aan de minister van Binnenlandse Zaken verslag uitbrengen van de werkzaamheden en het beheer van het museum. Hij stond echter niet alleen aan het hoofd van de nieuwe instelling: de wetgever plaatste

het museum onder het toezicht van een raad, samengesteld uit zeven leden. In de praktijk was de rol van deze raad louter adviserend.

Een jaar na zijn benoeming schonk Bernard het museum 2474 vogels, met name een belangrijk deel van zijn privé-verzameling. Onvermoeibaar vervulde hij zijn wetenschappelijke en administratieve taken. Hij trachtte nieuwe exemplaren te verwerven die hij dan bestudeerde en beschreef. Om zich te bevoorraden deed het museum een beroep op de Belgische consuls in het buitenland en op biologen, die rijkelijk beloond werden. De collecties groeiden zo snel aan dat Bernard de taak niet meer alleen aankon. Hij kreeg een assistent: conservator François Schuermans. Die hield zich tot aan zijn dood bezig met de vogelverzamelingen, maar ook met de zoogdieren, waarover hij enkele korte notities neerschreef. Hij werd in 1859 vervangen door Théodore Belval, aan wie gevraagd werd de studie en de verzamelingen der insecten verder te ontwikkelen. In die periode telde het personeel dus slechts twee wetenschappers, bijgestaan door tijdelijke assistenten-biologen, twee bodes, een secretaris die ook in het "Museum van de Schilderkunst" werkte, en een helper.

De uitbreiding van de collecties ging hand in hand met de toenemende bekendheid van het museum. Er kwamen buitenlandse geleerden en beroemde bezoekers over de vloer, zoals prins de Canino Bonaparte. Deze was ook een gepassioneerd ornitholoog, die vaak naar Brussel kwam om de collecties te bestuderen en om zeldzame soorten en karakteristieke exemplaren te bekijken die hij nergens anders kon vinden. De middelen van het museum waren helaas ontoereikend om de verzamelingen van alle zoölogische groepen in dezelfde mate uit te breiden. Temeer omdat de directeur niet aarzelde om de destijds aanzienlijke som van 1000 tot 1200 frank te betalen voor één zeldzame vogel. Bovendien toonde hij nooit veel interesse in de studie van de andere zoölogische groepen en in het bijzonder van de lagere diersoorten, die hij minachtend "sukkels" noemde.

6. Bernard du Bus, ornitholoog

Die passie voor vogels stamde uit zijn jeugd. Als volleerd verzamelaar trachtte hij zijn collectie uit te breiden met de hulp van een netwerk van collega-verzamelaars. Zo bezorgde A. Giesbrecht hem tussen 1838 en 1841 verschillende onbekende Mexicaanse soorten en deed baron Popelaire de Terloo hetzelfde met vogels uit Peru. Zelfs nadat du Bus een aanzienlijk deel van zijn collectie aan het museum schonk, ging hij door met het verzamelen van zangvogels. Twee jaar na zijn dood kocht het museum de rest van zijn verzameling tijdens een openbare verkoop (2555 vogels, 341 skeletten, 5 nesten, 3 zoogdieren en 3 vissen).

Vermits hij op de eerste plaats bioloog was, legde hij zich toe op het beschrijven van nieuwe of zeldzame soorten. Zo danken we aan hem de beschrijving van 49 nieuwe soorten, waarvan 14 uit Mexico, 8 uit Peru, 6 uit Colombia, 5 uit Nieuw-Granada, 3 uit Guatamala, 1 uit Chili, 1 uit Honduras, 3 uit Senegal, 2 uit Guinea, 5 uit Nieuw-Zeeland en 1 van het eiland Norfolk (Australië). Tussen 1835 en 1855 publiceerde hij 13 artikels in het mededelingenblad van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letterkunde en Schone Kunsten van België. Maar zijn belangrijkste werk was de "Esquisses ornithologiques" (ornithologische schetsen), met beschrijvingen en afbeeldingen van nieuwe of vrij onbekende vogels. De publicatie van deze schetsen begon in 1845. Er was een jaarlijkse uitgave op groot formaat in -4° voorzien, met telkens vijf prachtig getekende en ingekleurde platen. Het was een ambitieus project, want men voorzag "meer dan 20 afleveringen". Elke aflevering kostte 12 frank. Jammer genoeg werden er, wegens zijn gezondheidsproblemen, slechts vier afleveringen uitgegeven. De platen kwamen alle uit het atelier van G. de Severeys, behalve de nummers 13 en 14. Deze laatste werden in het atelier van J. Dekeghel vervaardigd. Hun kwaliteit weerspiegelt Bernards zin voor precisie. Ze brengen de liefhebbers nog steeds in vervoering en zijn erg gegeerd.

In 1851 voldeed de vogelstudie hem niet meer. Hij interesseerde zich nu voor de kunst, waardoor zijn biologische werkzaamheden naar het achterplan verzeilden. In 1855 deed hij zijn laatste ornithologische mededeling aan de Academie.

7. Bernard du Bus, paleontoloog

In 1860 gebeurde er iets dat de richting van zijn wetenschappelijk werk volledig veranderde. De regering besliste grote vestingwerken rond de stad Antwerpen uit te voeren. Nu was het al langer

bekend dat de streek rijk was aan fossielen van gewervelde dieren. Bernard zag onmiddellijk het belang van deze werken in, zowel voor de wetenschap als voor het museum. Hij eiste van de minister van Oorlog, die verantwoordelijk was voor deze werken, speciale maatregelen voor het behoud van de fossielenresten die werden blootgelegd. Op 3 november 1860 deelde de minister van Binnenlandse Zaken aan de Klasse der Wetenschappen van de Academie mee, welke maatregelen genomen werden om de voor de wetenschap interessante voorwerpen te vrijwaren. Op zijn beurt gelastte de Academie Bernard du Bus en Nyst met het uitkiezen, vervoeren en conserveren van de voorwerpen die hen waardevol leken.

De fossielen van de streek rond Antwerpen behoorden vooral tot de walvisachtigen. Bernard begon dus deze zoogdierengroep te bestuderen. Om ze beter te kunnen onderzoeken, verzamelde hij recente geraamten. Dankzij zijn relaties kreeg hij geraamten uit Spitsbergen en Groenland in zijn bezit. Zo kon zijn vriend P.J. Van Beneden, professor aan de universiteit van Leuven, verschillende geraamten van walvisachtigen bemachtigen en daarmee de verzamelingen van het museum uitbreiden. Daaronder bevond zich een skelet van een Groenlandse walvis (*Balaena mysticetus*) van 14,8 meter, een gift van de beroemde walviskenner D.F. Eschricht, en een geraamte van een jonge blauwe vinvis (*Balaenoptera musculus*) van 21,2 meter. Deze twee geraamten staan nog steeds opgesteld in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (K.B.I.N.), waar zij de bezoekers blijven verbazen.

Eveneens in 1860 verrijkte het museum zich met een ander merkwaardig stuk. Tijdens afleidingswerken aan de Grote Nete in Lier vonden werklui het geraamte van een mammoet. In die tijd bezat enkel het museum van Sint-Petersburg een dergelijk exemplaar. Maar het Belgische skelet kon pas in 1869 door Louis De Pauw gemonteerd worden. Hij nam een belangrijk deel van de Antwerpse opgravingen op zich en stond du Bus zeer doeltreffend bij door het nauwkeurig noteren van de volgorde en de vindplaatsen van de fossielen.

In die periode verzwakte de gezondheid van Bernard. Zijn geneesheer schreef hem rust voor in zijn domein te Oostmalle, waar hij echter door het gedwongen nietsdoen verteerd werd van ongeduld. Hij wilde zo vlug mogelijk opnieuw naar de werven. Hij wist ook dat niet alle stukken voor het museum bestemd waren en hij was woedend. Zo schreef hij aan zijn vriend Van Beneden: "Ik weet dat ik de enige ben om het belang van het museum te verdedigen tegenover de opgeblazen hebzucht van verzamelaars en brocanteurs, maar ik krabbel niet terug. Ik zal al de energie waarover ik nog beschik in het volbrengen van mijn plicht stoppen. De dag dat de regering weigert mij op een degelijke manier bij te staan, laat ik de hele boel vallen. Dan vraag ik om mij door een fortuinlijker of inschikkelijker persoon te vervangen". Tijdens een Academiesitting in 1861, deelde hij zijn eerste bevindingen mee over de paleontologische ontdekkingen in Antwerpen. Hij benadrukte ook het nut van het opmaken van een geologische doorsnede van het hele gebied. In de loop der jaren werden er 220m³ fossielen naar het museum gevoerd. Dat was teveel voor één man. Bernard wilde zich enkel nog met de getande walvisachtigen bezighouden en liet de studie van de andere walvissoorten over aan Van Beneden.

In 1867 werd hij benoemd tot directeur van de "Klasse der Wetenschappen" van de Academie. Zoals het hoorde, hield hij zijn eerste redevoering tijdens de openbare zitting van december over "Enkele zoogdieren uit het Antwerpse schelpzand (crag of grove calcareniet)". Datzelfde jaar keerde hij ook terug naar de politiek en werd verkozen tot senator voor het arrondissement Diksmuide. Omdat die functie onverenigbaar was met de directiepost van het Natuurhistorisch Museum, nam hij ontslag. Met toestemming van de minister van Binnenlandse Zaken mocht hij over alle stukken blijken beschikken die zich al verschillende jaren bij hem thuis bevonden. Hij schreef in 1868 en 1872 nog twee verslagen over de walvisachtigen en in 1868 een korte bijdrage over de ontdekking van een skelet van een Halitherium.

In 1867 werd Bernard ook benoemd tot voorzitter van de "Klasse der Wetenschappen" van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen en Letterkunde. Op 7 mei 1841 koos men hem tot correspondent en op 16 december 1846 tot lid van de Academie, samen met baron de Sélvs Longchamps, een andere beroemde bioloog. Hij werd voorzitter van de "Klasse der Wetenschappen" in 1849 en in 1867 en datzelfde jaar bovendien tot voorzitter van de Academie. In de mate dat zijn andere bezigheden het hem toelieten, nam hij actief deel aan de werking van de Academie. Zo was hij

er meermaals lid van de financiële commissie en trad hij op als commissaris voor diverse rapporten over natuurhistorische werken.

8. Bernard du Bus, kunstliefhebber en bibliofiel

Edouard Fétis zei over Bernard: "du Bus had zijn leven in twee delen opgedeeld: een deel gewijd aan de natuurwetenschappen en het andere aan de kunst; twee gelijke delen ook, vermits de kunst voor hem niet alleen ontspanning betekende, maar ook het onderwerp uitmaakte van een ernstige bezigheid." Als liefhebber van mooie boeken bouwde hij mettertijd een der opmerkelijkste privé-bibliotheken van België op. Deze was van een ongewone rijkdom, zowel door de keuze van de onderwerpen als door de kwaliteit van de boeken. Zijn verzameling omvatte een kostbare verzameling boekbanden, versierd met de wapens van beroemde boekenliefhebbers, evenals een uitgelezen keuze van werken over de geschiedenis van de Nederlanden en over de genealogie. Onder zijn leiding publiceerde de Kamer in 1844 een eerste catalogus van haar bibliotheek. De methode die Bernard daarvoor gebruikte, was zo goed dat ze ook voor de supplementen werd toegepast. Hij was ook een liefhebber van prenten, en ook die verzameling was uitgebreid en kostbaar. Zij maakte ophef bij prentenliefhebbers uit alle landen. Zo verzamelde hij een bundel met 18 prenten van walvissen die aan de Nederlandse kust aanspoelden tussen 1598 en 1827. De Koninklijke Bibliotheek zou die na zijn dood aankopen.

In 1851 profiteerde hij van de verkoop van de schilderijencollectie Van Saceghem om met een nieuwe verzameling te starten. Gedurende een twintigtal jaren verzamelde hij 94 werken van Vlaamse en Hollandse meesters uit de 17e eeuw. Hij zocht vooral werken van Van Dijck en diens school. De Koninklijke Musea voor Schone Kunsten konden op de veiling van 1882 daarvan de volgende werken aankopen: een Adriaan Brouwer, een Paul de Vos, een Jan Fyt, elf werken van Teniers, een Jan van Goyen; en later nog twee werken van Cornelis de Vos. Zijn kennis op het gebied van kunstzaken leverde hem in 1874 een benoeming op als lid van de Beheerscommissie van de Koninklijke Musea voor Schilder- en Beeldhouwkunst en van de Commissie van toezicht van de Koninklijke Bibliotheek.

Naast zijn talrijke activiteiten op wetenschappelijk, politiek en artistiek gebied werd hij in 1861 voorzitter van de nieuwopgerichte "Vereniging voor de visteelt." Eén van de doelstellingen was het omvormen van de kustgebieden tot kweekparken van eetbare zeedieren. Een andere had betrekking op de vissenkweek door kunstmatige bevruchting, om zo het riviervisbestand op te voeren. Die bezorgdheid klinkt ons uitermate modern in de oren. De eerste pogingen mislukten, maar Bernard had gelijk zijn vertrouwen in deze proeven te stellen, zoals uit de latere resultaten bleek.

Bernard viel, zowel tijdens politieke vergaderingen als in de Academie of in het museum, altijd op door zijn uitzonderlijke welwillendheid en vriendelijkheid. Door zijn praktische geest, zijn wijsheid en vrijmoedigheid werd hij overal gewaardeerd. Zijn opgeruimd karakter verborg zijn lijden. Zijn gezondheid was erg wankel sinds hij in 1848 getroffen werd door een borstvliesontsteking. Zijn verblijf in het buitenland - Italië, Zwitserland en Zuid-Frankrijk- was eerder ingegeven door de bekommernis om zijn gezondheid dan door het verlangen de wereld te verkennen. Door zijn verslechterende gezondheid werd hij somber en melancholisch. Omdat zijn ziekte snel evolueerde, gaf zijn arts hem de raad een specialist te raadplegen in Ems (Duitsland). Daar overleed hij op 6 juli 1874 ten gevolge van bloedophoesten (hemoptysie).

De vruchten van zijn wetenschappelijk werk en zijn verzamelingen hebben het nationaal patrimonium van drie van onze grote instellingen verrijkt: het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten en de Koninklijke Bibliotheek Albert I.

9. Publicaties van Bernard du Bus de Gisignies

1835: Beschrijving van een nieuw vogelgeslacht dat behoort tot de orde van de steltlopers. Bulletin de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles, II: 419-421. Beschrijving van de *Leptorhyncus pectoralis* (nieuw geslacht en soort) afkomstig uit Nieuw-Zeeland. Eén kleurenplaat.

1837: Beschrijving van een reigersoort. Bulletins de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles, IV: 39-41. Beschrijving van de *Ardea calceolata*, de geelpotige reiger afkomstig van de kust van Guinea. Gift van Zijne Majesteit koning Leopold I aan het "Musée d'Histoire Naturelle de Bruxelles". Eén kleurenplaat.

1837: Nota over de *Ibis olivacea*. Bulletins de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles, IV: 105-106. Beschrijving van de olijfkleurige ibis (nijlreiger), een nieuwe soort die leeft aan de kusten van Guinea. Gift van Zijne Majesteit koning Leopold I aan het "Musée d'Histoire Naturelle de Bruxelles". Eén kleurenplaat.

1839: Beschrijving van een nieuwe soort honingeter uit Nieuw-Zeeland. Bulletins de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles, VI (1re partie): 295-297. Beschrijving van de *Meliphaga cincta*, de gekraagde honingeter uit Nieuw-Zeeland. Eén kleurenplaat.

1839: Uitgewerkte vaststellingen over drie nieuwe vogelsoorten. Bulletins de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles, VI (1re partie): 297-298. Beschrijving van de *Parus Senilis*, de "oudemannemees", en van de *Lamprotornis obscurus*, de zwartglansspreeuw, afkomstig uit Nieuw-Zeeland, evenals van de *Turdus melanotus*, de zwarte merel uit Chili.

1839: Beschrijving van een nieuwe *Tanagra* (kegelsnavelige zangvogel). Bulletins de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles, VI (1re partie): 439-441. Beschrijving van de *Tanagra lunulata*, de maansikkel-*Tanagra*, afkomstig uit Honduras.

Eén kleurenplaat.

1839: Nota over een onuitgegeven merel. Bulletins de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles, VI (1re partie): 506-507. Bijkomende gegevens over de zwarte merel die du Bus de Gisignies in de maand april van datzelfde jaar beschreef. Eén kleurenplaat.

1840: Beschrijving van een nieuw geslacht van de familie der waterhoenders. Bulletins de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles, VII (1re partie): 212-215. Beschrijving van de *Tribonyx mortierii*, een nieuwe rallensoort uit Nieuw-Holland (Australië). Deze soort is opgedragen aan mijnheer Dumortier, een van de directeurs van het museum van Doornik, waar het beschreven exemplaar wordt bewaard. De huidige soortnaam is *Gallinula mortierii* (waterhoen van Dumortier). Eén kleurenplaat. In de eerste aflevering van zijn "Esquisses ornithologiques" (1845) corrigeert hij de oorsprong van dit exemplaar, die niet Nieuw-Holland is, maar het eiland Norfolk, ten noorden van Nieuw-Zeeland.

1842: Uitgewerkte vaststellingen van drie nieuwe soorten kolibries uit Colombia. Bulletins de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles, IX (1re partie): 524-526. Beschrijving van de *Trochilus insignitus*, de *Trochilus calurus*, en de *Trochilus castanurus*.

1845-1847: Ornithologische schetsen: beschrijvingen en afbeeldingen van nieuwe of weinig gekende vogels. Librairie ancienne et moderne de A. Vandale, Rue des Carrières 30, Bruxelles. Vier afleveringen met elk 5 kleurenplaten, met tekst in -4°. Beschrijving van 10 nieuwe soorten uit Mexico (*Buteo ghiesbreghtii*, *Trogon xalapensis*, *Calliste larvata*, *Lamprotornis obscurus*, *Saltator icteropyga*, *Euphonia occipitalis*), Peru (*Trochilus popelairii*, *Calliste chrysolis*, *Tachyphonus lacrymosus*) en Nieuw-Zeeland (*Gallirallus fuscus*). Eerste beschrijving van het wijfje van de *Turdus rufitorques* (Mexicaanse merel met het rossige halssnoer) en vergelijking met het mannetje, beschreven door Hartlaub in 1844. Herindeling van 3 soorten bij andere geslachten (*Euphonia elegantissima*, *Rhamphopsis icteronotus*, *Cyanocorax luxuosus*). Nieuwe beschrijving en vooral illustratie van 5 soorten die vroeger door hem waren beschreven in de Bulletins de l'Académie Royale des Sciences et Belles-Lettres de Bruxelles.

1845: Nota over het voorkomen in België van een houbara-traggans en een witvleugelstern. Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, XIII (1re partie): 166-168. De houbara-traggans (*Otis hubara*) verblijft normalerwijze in Noord-Afrika. Voor 1842 was ze nooit eerder waargenomen in België, de Sélvs Longchamps was de eerste die er een opmerkte in de

buurt van Virton. Het exemplaar waarvan hier sprake is, een jong mannetje, werd gedood in de vlakte van Woluwe, tussen Woluwe en Diegem, "op één mijl van Brussel". De witvleugelstern (*Sterna leucopetra*; de huidige Latijnse benaming is *Chlidonias leucopterus*) werd voor de eerste maal in België waargenomen in de omgeving van Doornik.

1846: Nota over enkele nieuwe Amerikaanse vogelsoorten. *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, XIV (2me partie): 101-108. Beschrijving van vijftien nieuwe vogelsoorten uit Centraal- en Zuid-Amerika die de collecties van het "Musée Royal d'Histoire Naturelle de Bruxelles" hadden verrijkt: *Morphnus mexicanus*, *Ischnosceles niger*, *Cyanocorax nanus*, *Cyanocorax unicolor*, *Sylvia taeniata*, *Pyrrhuloxia cucullata*, *Pipilo torquatus*, *Carduelis notata*, *Arremon ophthalmicus*, afkomstig uit Mexico; *Cyanocorax violaceus*, *Tityra albitorques* en *Monasa uitorques*, afkomstig uit Peru; *Pitylus poliogaster*, *Monasa inornata* en *Prionites carinatus* uit Guatemala.

1848: Verslag over een anonieme nota getiteld: "de postduiven". *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, XV (1re partie): 56-58.

1855: Nota over enkele onuitgegeven vogelsoorten. *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, XXII (1re partie): 150-157. Beschrijving van twaalf nieuwe soorten: *Vireosylva frenata*, *Chrysomitris xanthogastra*, *Nemosia torquata*, *Euphonia longipennis* en *Euphonia plumbea* uit Nieuw-Granada; *Cyanoloxia concreta* uit Mexico; *Lanio auritus* en *Pipilopsis cristata* uit Colombia; *Buarremon latinuchus* die in Colombia en Peru leven; *Pyrenestes personatus*, *Polioptila canicapilla* en *Quelea capitata* uit Senegal.

1867: Over enkele zoogdieren uit het Antwerpse schelpzand (crag). *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, XXIV (2me série): 562-577. Redevoering uitgesproken tijdens de openbare zitting van de Klasse der Wetenschappen op 17 december 1867.

1868: Over verschillende nieuwe Ziphiidae uit het Antwerpse schelpzand (crag). *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, XXV (2me série): 621-630. De eerste beschrijving van de Ziphiidae, of gebekte walvissen, is het werk van Cuvier en dateert van 1823. Lange tijd was deze familie slechts bekend door twee exemplaren. In dit werk beschrijft du Bus drie nieuwe geslachten en twaalf nieuwe fossiele soorten.

1868: Nota over een paleontologische ontdekking gedaan te Boom. *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, XXVI (2me série): 20. Du Bus kondigt aan de Academie de ontdekking aan van fragmenten van een skelet van een *Halitherium*, door de jonge amateur-paleontoloog Théodore Lefèvre.

1872: Nieuwe zoogdieren uit het Antwerpse schelpzand (crag of grove calcareniet). *Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*, XXXIV (2me série): 491-509. Beschrijving van 27 soorten fossiele dolfinen uit het gebied rond Antwerpen. Bepaalde beschrijvingen zijn jammer genoeg gebaseerd op zeer fragmentarisch materiaal.

10. De kunstgalerij en de bibliotheek van Bernard du Bus

Zoals Georges Lenglet in het vorige artikel aangaf, was Bernard du Bus niet alleen een groot geleerde, maar tevens een fervente bibliofiel en kunstliefhebber. Reeds in 1845, datum van zijn huwelijk met Petronella Truys, en mogelijk nog vroeger, betrok Bernard du Bus een woning in Sint-Joost-ten-Node. Hun eerste zoon Bernard Daniel werd door zijn beide ouders in de huwelijksakte erkend en gewettigd. De tweede zoon, Chrétien, werd in dit huis geboren op 4 november 1845 en niet te Oostmalle zoals verkeerdelijk op zijn doodsbericht vermeld staat.

Gedurende de jaren 1851 tot 1870 had burggraaf Bernard Aimé Léonard du Bus de Gisignies kans gezien een belangrijke collectie schilderijen samen te brengen en hiermede een kunstgalerij in te richten in de Middaglijnstraat (Rue du Méridien) nr. 10, te Sint-Joost-ten-Node. Het was in vele opzichten een merkwaardige schilderijenverzameling.

Het ging om een honderdtal werken, waaronder enkele van zeer beroemde schilders, zoals Peter Paul Rubens, Frans Hals, David Teniers, Antoon van Dyck en Jacob Jordaens. Het zijn werken die meestal niet terug te vinden zijn in catalogi of kunstboeken, daar de meeste ervan slechts te bewonderen zijn in privé-verzamelingen. De start van deze schitterende verzameling kwam er in 1851, toen Bernard du Bus 16 werken uit de collectie van Saceghem kon kopen. Daarbij bevonden zich een prachtig vrouwenportret door Antoon van Dyck, een Jacob Jordaens, een Frans Sniijders en een David Teniers de Jonge. In de daaropvolgende jaren verwierf hij de overige schilderijen, via veilingen en een twintigtal door bemiddeling van Etienne Le Roy, die hem zijn beste stukken, waaronder Rubens en Teniers, aanbracht. In 1874, enkele maanden voor zijn dood, werd Bernard du Bus de Gisignies benoemd tot lid van de directionele commissie van de Koninklijke Musea voor Schilder- en Beeldhouwkunst. Hij stierf te Bad Ems (Duitsland) op 6 juli 1874.

In 1878 werd een lijvige catalogus in twee delen uitgegeven, waarin van ieder schilderij een afbeelding, een beschrijving door Edouard Fétis en een facsimile van de ondertekening op het doek werden afgedrukt. Ook werd vermeld waar en wanneer burggraaf du Bus de Gisignies de werken had aangekocht.

Fétis benadrukt de eenheid van visie die du Bus hanteerde bij de keuze van zijn aankopen. Zijn opvattingen sloten nauwer aan bij de oude traditie van de welgestelden in voorgaande eeuwen, die prat gingen op het bezit van een eigen kunstkabinet. Talrijke kunstenaars, vooral in de 16de en 17de eeuw, vereeuwigden dergelijke kunstkamers op doek, zoals Willem van Haecht (1593-1637). Zijn werk "De Kunstkamer van Cornelis van der Geest", dat in het Rubenshuis te Antwerpen hangt en waarop het bezoek van de Aartshertogen Albrecht en Isabella is afgebeeld, is ongetwijfeld bij velen bekend. Het Prado bezit een ander schitterend voorbeeld: de Kunstkamer van Aartshertog Leopold Willem, van David Teniers. In de 19de eeuw verschoof de functie van een private kunstverzameling naar het decoratieve vlak. Er was geen eenheid meer in de collecties: elke aankoop stond in functie van de aankleding van een bepaalde ruimte. Deze verzamelingen vallen op door hun grote verscheidenheid.

Niets daarvan bij du Bus: zijn voorkeur voor de Vlaamse en Hollandse schilders van de 17de eeuw is overduidelijk. Bij hem vinden we ook geen Italiaanse meesters of kunstwerken van voor de 16de eeuw terug. Bernard kocht niet lukraak, maar liet zich adviseren door bekende kunstkeners zoals Etienne Le Roy, expert van het Musée de Bruxelles. Uiteraard waren niet alle werken van gelijke kwaliteit en waarde, maar wat opviel was hun zuiverheid en de goede staat van bewaring. Fétis vertelt ook hoe streng Bernard du Bus toekeek op het vlak van de kwaliteit van zijn aankopen. Een kunstwerk dat wijzigingen onderging of gerestaureerd was, kwam niet in aanmerking.

Enkele grote namen werden reeds geciteerd. Maar in de verzameling van 94 schilderijen tellen we in totaal niet minder dan 65 namen, waaronder twee vrouwen. Aan sommige doeken werkten twee kunstenaars samen. Hierna volgen hun namen volgens de in de kunstilliteratuur gangbare schrijfwijze, die vaak afwijkt van deze gehanteerd door Fétis. Ze zijn alfabetisch gerangschikt op het hoofwoord, met toevoeging van hun geboorte- en overlijdensdata en -plaatsen. Gegevens die ontbraken bij Fétis, voor zover bekend, werden aangevuld.

- Willem van Aelst °Delft 1627 †Amsterdam 1683
- Cornelis Bega °Haarlem 1631-32 †Haarlem 1664
- Gerrit Berckheyde °Haarlem 1638 †Haarlem 1698
- Ferdinand Bol °Dordrecht 1616 †Amsterdam 1680
- Richard Brakenburgh °Haarlem 1650 †1702
- Adriaan Brouwer °Oudenaarde 1605-06 †Antwerpen 1638
- Cornelis Jansen van Ceulen °Amsterdam 1590 †1665
- Gonzales Coques °Antwerpen 1614 †Antwerpen 1684
- Joos van Craesbeeck °Neerlinter 1608 †Brussel 1654/62
- Albert Cuyp °Dordrecht 1620 †Dordrecht 1691
- Antoon van Dyck °Antwerpen 1599 †London 1641
- Frans Francken de Jonge °Antwerpen 1581 †Antwerpen 1642
- Jan Fyt °Antwerpen 1611 †Antwerpen 1661
- Jan van Goyen °Leiden 1596 †Den Haag 1656
- Frans Haagen Hollandse school 17de eeuw

- Jan Hackaert °Amsterdam 1636 †ca 1699
- Frans Hals °Antwerpen 1584 †Haarlem 1666
- Jan Davidsz.de Heem °Utrecht 1606 †Antwerpen 1683/84
- Matthias van Helmont °Brussel 1650 †1719
- Melchior Hondecoeter °Utrecht 1636 †Amsterdam 1695
- Jan van Hughtenburgh °Haarlem 1646 †Amsterdam 1733
- Cornelis Huysmans °Antwerpen 1654 †onbekend
- Jacob Jordaens °Antwerpen 1593 †Antwerpen 1678
- Theodoor de Keyser Hollandse school 17de eeuw
- Gerard de Lairesse °Liège 1641 †Amsterdam 1711
- Jan Lingelbach °Frankfurt a.Main 1622 †Amsterdam 1674
- Antoine-François van der Meulen °Brussel 1634 †Paris 1690
- Jan Miel °Beveren-Waas 1599 †Turijn 1663
- Frans van Mieris de Oude °Leiden 1635 †Leiden 1681
- Willem van Mieris °Leiden 1662 †1747
- Abraham Mignon °Frankfurt a.Main 1679 †Wetzlar 1679
- Frederik Moucheron °Emden 1633 †1686
- Peeter Neefs °Antwerpen ca 1570 †1651
- Caspar Netscher °Heidelberg 1639 †Den Haag 1684
- Maria van Oosterwyck °Nootdorp, Delft 1630 †1693
- Adriaan van Ostade °Haarlem 1610 †Haarlem 1685
- Isaac van Ostade °Haarlem 1621 †Haarlem 1649
- Adriaan de Pape 17de eeuw
- Bonaventura Peeters °Antwerpen 1614 †Hoboken 1652
- Paul Potter °Enkhuizen 1625 †Amsterdam 1654
- Erasmus Quellinus de Jonge °Antwerpen 1607 †Antwerpen 1678
- Jan van Ravesteyn °Den Haag 1572 †1657
- Peter Paul Rubens °Siegen 1577 †Antwerpen 1640
- Rachel Ruysch °Amsterdam 1664 †Amsterdam 1750
- Frans Snijders °Antwerpen 1579 †Antwerpen 1657
- A.Solemaekers geen verdere gegevens bekend
- Hendrik Martensz.Sorgh °Rotterdam 1621 †1682
- Jan Havicksz.Steen °Leiden 1626 †Leiden 1679
- David Teniers de Jonge °Antwerpen 1610 †Brussel 1690
- Gerard Terborch de Jonge °Zwolle 1617 †Deventer 1681
- Gillis van Tilborch °Brussel ca 1625 †Brussel 1678
- Jacob Uchterwelt (Ochterwelt?) Hollandse school 17de eeuw
- Lucas van Uden °Antwerpen 1595 †Antwerpen 1672
- Adriaan van Utrecht °Antwerpen 1599 †Antwerpen 1652
- Adriaan van de Velde °Amsterdam 1636 †Amsterdam 1672
- Willem van de Velde de Jonge °Leiden 1633 †Londen 1707
- Nicolas van Verendael °Antwerpen 1640 †1691
- Hendrik Willemsz. van Vliet °Delft 1605 †na 1661
- Cornelis de Vos °Hulst ca 1584 †Antwerpen 1651
- Paul de Vos °Hulst 1596 †Antwerpen 1678
- Jan Baptist Weenix °Amsterdam 1621 †Utrecht 1660
- Jan Wildens °Antwerpen 1584 †1653
- Emmanuel de Witte °Alkmaar 1617 †Amsterdam 1692
- Pieter Wouwerman °Haarlem 1625 †1683
- 1 schilderij van een onbekende

De ganse verzameling werd tijdens een openbare veiling verkocht op 9 en 10 mei 1882, voor een totaal bedrag van 536.935 frank. Volgens de dagbladen "Journal de Bruxelles" en "Journal de Gand" was er een grote belangstelling, en verliep de veiling zeer levendig. Volgens de bovenvermelde dagbladen was de verkoop een waar succes en bereikte de opbrengst een totaal bedrag dat ruim boven de verwachtingen lag.

Enkele schilderijen werden ver beneden de geschatte waarde verkocht, zoals het "Portret van Maria Louisa de Turn et Taxis", van de hand van Antoon van Dyck, geschat op 50.000 frank en verkocht voor 26.100 frank. Andere werken overtroffen de geschatte waarde, zoals een "Familieportret" van de hand van Frans Hals, slechts geschat op 10.000 frank en toegewezen voor 37.500 frank.

"Drinkebroers aan tafel" van Adriaan Brouwer werd in 1835 verkocht bij Van Rotterdam voor 800 frank. Bernard du Bus kocht het in 1856 van ridder de Coninck de Merckem voor 1450 frank. Het werd toegewezen aan het Museum van Brussel voor 13.000 frank. De "Journal de Bruxelles" beschreef het als zijnde van "een buitengewone zuiverheid, een echte parel". Voor twee werken van Theodore De Keyser, "Mansportret" en het bijhorende "Portret van een vrouw", werd tegen elkaar opgeboden door Leon Gauchez uit Parijs en door het Museum van Brussel. Gauchez haalde het uiteindelijk en de werken werden hem samen toegewezen voor 39.000 frank.

"De Maagd met het kind Jesus", van Peter Paul Rubens haalde de som van 15.500 frank. Het werk werd in de "Journal de Gand" beschreven als "volstrekt middelmatig". Met een vraagteken achter de naam van de schilder, drukte de verslaggever zijn twijfels uit omtrent de hand van Rubens. "Bekoring van Sint-Antonius" van David Teniers de Jonge werd door het Museum van Brussel gekocht voor de prijs van 11.600 frank. Van dezelfde schilder werd het doek "De dronkaard" verkocht voor een bedrag 8.750 frank. Het doek "Het toilet" van Gerard Terborch haalde de bijzonder hoge prijs van 26.000 frank, terwijl op "Portret van een man", een ander werk van dezelfde schilder, niemand in de zaal hoger wilde bieden dan 3.900 frank.

De schilderijen vormen slechts één aspect van Bernards verzamelwoede. Daarnaast bouwde hij een indrukwekkende bibliotheek op en enorme natuurhistorische collecties, hetgeen uiteraard volledig paste in zijn interessesfeer. Ook deze verzamelingen werden na zijn dood publiek verkocht tijdens een veiling op 28 maart 1876 en de vier daaropvolgende dagen. Uit de catalogus van 256 bladzijden met een beschrijving van 1984 nummers, distilleren we een overzicht dat een verrassend licht werpt op de veelzijdige belangstelling en de grote eruditie van Bernard du Bus.

De bibliotheek werd thematisch opgedeeld in negen hoofdstukken van ongelijke kwaliteit en kwantiteit. Opvallend zijn de grote diversiteit in de onderwerpen, het brede talengamma en de spreiding in de tijd: van de 15de tot de 19de eeuw. Opgesplitst in grote categorieën levert dit volgende aantallen op:

1. Godsdienstwetenschappen - Théologie (68)

2. Wetgeving - Jurisprudence (48). Waaronder een Corpus van Justinianus, uitgegeven bij Blaeu en Elsevier in 1663 en een exemplaar van de "Praxis rerum criminalium" door Joos (de) Damhouder(e) uit 1570.

3. Filosofische wetenschappen - Sciences Philosophiques (39). Inclusief filosofie, politiek en economische politiek.

4. Natuurwetenschappen - Sciences Naturelles (889). Deze groep vormt uiteraard de hoofdbrok van de bibliotheek, vandaar dat het interessant is de onderverdelingen te bekijken.

- Algemene natuurwetenschappen- Sciences Naturelles Générales (161). Hier treffen we onder meer Car.Linnaeus aan, met een eerste uitgave uit 1735 van zijn "Systemae Naturae". Verder een uitgave uit 1472 van de "Historia Naturalis" van Plinius en uiteraard ontbreken ook de verschillende werken van Alexander von Humboldt niet.

- Geologie - Géologie (15). Hier treffen we werken van Leibnitz aan en diverse publicaties in een zestal talen.

- Paleontologie - Paléontologie (27)

- Plantenkunde - Botanique (19). Naast een werk van Petrus de Crescentius uit 1471 vinden we hier verschillende uitgaven van Rembert Dodoens "Cruydt-Boeck", waaronder een uitgave uit 1644, gedrukt bij Balthasar Moretus te Antwerpen.

- Algemene dierkunde - Zoologie générale (177). Het oudste boek in deze groep is het "Opus de animalibus" van Albertus Magnus uit 1478. "Of the Origin of Species" van Darwin ontbreekt evenmin op de erelijst.

- Zoogdieren- Zoologie Mammifère (142). Naast de mens, de zoogdieren en hun verspreiding in het algemeen en de fossiele zoogdieren, nemen de walvisachtigen (cétacés) een dominante plaats in met 43 boeken. In deze sectie zitten opvallend veel Nederlandse boeken, hetgeen in dat zeevarend land geen verrassing kan zijn. Het neusje van de zalm, of van de walvis in dit geval, is het prachtig geïllustreerde "Iconographie des baleines". Het beschrijft alle bekende gevallen van aan de Nederlandse kusten aangespoelde walvissen in de periode 1598-1827.

- Vogelkunde - Ornithologie (278). Dat Bernard du Bus een wereldautoriteit was op het vlak van de ornithologie, blijkt overduidelijk uit de enorme hoeveelheid zeer gespecialiseerde werken van de 16de tot de 19de eeuw die we hier aantreffen. Alvast één standaardwerk ontbrak in deze openbare verkoop: zijn eigen "Esquisses Ornithologiques" (Ornithologische schetsen). Bernard schreef vrij weinig en beperkte zich tot een hele reeks mededelingen aan de Koninklijke Academie voor Wetenschappen. De "Esquisses" waren een groots opgezet ornithologisch overzichtsproject, gepland in 28 delen, waarvan er bij zijn dood slechts vier afgewerkt waren. Toch blijven zij nog steeds een wetenschappelijke bron van onschatbare waarde voor de hedendaagse ornithologen.

- Tweeslachtigen en Reptielen - Amphibies et Reptiles (29)

- Studie van de vissen - Ichthyologie (22)

- Ongewervelde dieren - Invertébrés (19). Ondanks het feit dat Bernard voor deze lagere diersoorten weinig respect opracht, noteren we hier toch belangrijke publicaties van specialisten zoals de la Marck en van zijn vriend professor P. van Beneden.

5. Diverse wetenschappen - Sciences Diverses (34). Inclusief geneeskunde (Sciences médicales) en wiskunde (Sciences mathématiques). Merkwaardig is de aanwezigheid van een werkje uit 1613 over hekserij.

6. Kunst - Beaux-Arts (374). Deze uitgebreide groep omvat vooral werken over schilderkunst (236) en grafiek (43). Opvallend zijn onder meer de bekende biografen Giorgio Vasari en Carel van Mander.

7. Diversen - Arts Divers (87). Dit is ongetwijfeld de mooiste groep: 75 werken met vaak indrukwekkende boekbanden die elke bibliofiel doen watertanden. Vele zijn versierd met het wapenschild van hun voormalige eigenaar. Een kleine greep uit de indrukwekkende lijst: de pausen Clemens XI en Sixtus V, de moeder van koning Lodewijk XVI (Louis XVI), kardinaal de Richelieu, de Franse Regent Philippe d'Orléans, de Franse ministers Colbert en Turgot en onze eigen landvoogd Karel van Lorreinen (Charles de Lorraine). Daarnaast waren een hele reeks adellijke families vertegenwoordigd, waarbij we Madame de Pompadour niet onvermeld willen laten.

8. Literatuur - Belles-Lettres (145). Ruim een derde van deze werken handelt over algemene linguïstiek. De klassieke Griekse en Latijnse literatuur zijn bijna even goed vertegenwoordigd als de Franse. Opmerkelijk is een oude uitgave uit 1514-1515 van de "Filippica's" van Cicero. Bij de Franstalige auteurs ontbreken de la Fontaine, Fénelon, Montesquieu en Verhaeren niet. Onder de titel "littérature flamande et étrangère" staan slechts negen werken vermeld, met onder meer Van Maerlant, Vondel, Cats en Dante.

9. Geschiedenis - Histoire (322). Onder dit laatste belangrijke hoofdstuk is ook de geografie ondergebracht. De antieke geschiedenis is met Titus Livius, Caesar en Flavius Josephus goed vertegenwoordigd (16 boeken), terwijl Frankrijk het met 15 en Italië met 11 moet stellen. Bernards belangstelling voor de nationale geschiedenis van België en Nederland piekt met 79 boeken ver boven de rest uit. We ontmoeten hier heel wat bekende en gezochte werken: kaartenboeken van Blaeu en Sanderus, een Becanus uit 1569, gedrukt bij Christoffel Plantin, en verschillende uitgaven van baron Jacques Le Roy uit de periode 1678-1699. In deze groep ook 8 werken over de geschiedenis van Java, waarover later meer.

Tenslotte nemen de kronieken (*Paralipomènes Historiques*) een belangrijke plaats in onder de bibliofiele zon. De geschiedenis van het ridderschap en de adel, evenals de archeologie, komen goed aan hun trekken, maar er is een opvallend sterke dominantie van biografische en bibliografische werken, samen goed voor 108 boeken.

Wat kunnen we uit dit overzicht besluiten? Bernard was ongetwijfeld zeer belesen en leergierig. Het indrukwekkende aantal woordenboeken geeft een verrassend beeld van het aantal talen die hij heeft bestudeerd: minstens zeven. Behalve uiteraard zijn Franse moedertaal, zijn het Nederlands, het Engels, het Duits, het Italiaans, het Spaans en het Latijn goed vertegenwoordigd. In hoeverre deze uitgebreide bibliotheek teruggaat op deze van zijn vader, is niet precies uit te maken. Wel staat vast dat er werken bij zijn die commissaris-generaal Léonard du Bus de Gisignies uit Java meebracht, alle uitgegeven te Batavia in de periode 1820-1825.

Ten slotte kunnen we deze bespreking van de bibliotheek van Bernard du Bus niet afsluiten zonder de laconieke laatste bladzijde van de catalogus te vermelden. Daarin deelt de uitgever mee dat op de laatste veilingdag worden tentoongesteld en te koop aangeboden: "Des collections d'histoire naturelle", onderverdeeld in drie grote verzamelingen, de "cabinets":

1. Le cabinet d'ornithologie (de ornithologische verzameling), samengesteld uit 2350 opgezette vogels, van de familie der "frangilles", bijna alle geklasseerd en gedetermineerd.

2. Le cabinet de conchyliologie (schelpdierenverzameling), van ongeveer 1.500 stuks; vooral Indische weekdieren, waaronder zeer mooie exemplaren.

3. La collection d'ossements fossiles (verzameling fossielen), een volledig menselijk skelet, enz. De basis van deze omvangrijke verzamelingen ligt eveneens in Java. We weten immers uit de briefwisseling van Léonard du Bus de Gisignies met zijn zoons Bernard Aimé en Albéric dat hij geregeld materiaal naar het thuisland opstuurde.

De invloed van Bernard du Bus de Gisignies als wetenschapper en verzamelaar was dus niet gering. Het is jammer dat de herinnering aan deze man, waaraan ons land een niet onaanzienlijk deel van zijn wetenschappelijk patrimonium dankt, in de vergetelheid raakte. Moge deze bescheiden poging bijdragen tot zijn eerherstel.